

Jegyzetek dán novellánkhoz.

A modern dán irodalomnak Brandes György, a kritikus volt a megteremtője. Brandes fellépése előtt a dán írók a lázas keresés korszakát élték. Ez az idő két nagy szellemi áramlat találkozója volt. A nagy romantikusok, mint a mesemondó Andersen, Hauch, Müller stb. még éltek és részben dolgoztak is. Őket az egyén hangulatai és problémái az «Én» szempontjából érdekelték. A világ, mint nagy egység, ismeretlen volt számukra és csak akkor figyeltek fel rá, ha az, egyéni és költői hangulat keretében, sűrített formában, mint halkvonalú vetület jelentkezett. Azonban jött az új kor a maga szigorú formáival, pozitív határaival és társadalmi kérdéseivel és ez szétfeszítette az Én-nek szűk keretek között mozgó világát. A dán írók sejtették, hogy ismeretlen nagy erők alakítják át a társadalmat. És a még tisztán romantikus légkörben nevelt írók igyekeztek harcos csoportba sorakozni, hogy így fogadják az új jelenséget. Ők a hit és tudás problémája között keresték az új kérdést. A híres vallás- és hitelemző Kirkegaard volt az egyik és Höfding, a természettudományos pszichológus volt a másik pólus. Ekkor lépett fel Brandes, aki megnyitja Dánia kapuit Európa felé. Brandes nyugtalanul járja be egész Európát és olyan eszmék után kutat, melyek a nemzet nagy tömegeit hatják át. Brandes sohasem foglalkozott apró részletkérdésekkel, ő csak nagy egységes gondolatokért lelkesedett. Nála ez a

nagy lelkesedés és magával ragadó lendület pótolja a tudományos bizonyítást. De annak ellenére, hogy Brandes tömegeszmék harcosa, mégsem volt népies demokratikus. Mert Brandes elsősorban *esztéta* volt. Minden eszmét alaposan megvizsgált, hogy az valóban a «szépséget» szolgálja-e. Azonban Brandes nem az egyéni izlésből fakadó kis szépségimádatot értette ez alatt, hanem azt, mely nemzetek és népek lelkében egy szebb, előkelőbb gondolatot termel. Az arisztokratikus szépség volt az ő ideálja és hogy ezt a szépség-eszmét megvalósíthassa, radikális eszközöket használ. De ez a radikálizmus is arisztokratikus alapon nyugodott. Újító harcában jellemző data ez volt: *Arisztokratikus radikálizmus!*

Brandes tehát Európát átfogó eszméket és problémákat adott a dán íróknak. Ezt az örökségét számos író át is vette. Ott találjuk Jakobsen Jens Pétert, ki több regényében pozitív szemszögből, szigorúan természettudományos alapon vizsgálja a dán középosztály életét. Ő a naturalista irány megteremtője Dániában. Természethű leírásaihoz új prózastílust adott. A finom tónusú Drachman Holger legszebb munkája az *Énekek könyve*, melynek gyönyörűen zengő lírája megfogja az ember lelkét. Itt a romantikus embert állítja szembe az új kor munkástípusával.

Bang Herman fáradt, kissé dekadens európeér, ki munkáiban keserű szavakkal ostromolja az 1800 évek végén fellendülő dán gazdasági élet

számos kinövését. Jørgensen János írásaiban mély vallásos érzés nyilvánul meg. Protestáns hitről tért át a katolikus vallásra és műveiben a katolikus vallás költői és ethikai szépségeit magasztalja. Különösen szépek a szentekről szóló írásai, mint Assisi Szent Ferenc és Sienai Katarina. Később az esztétika magántanára lett a louvai-i egyetemen.

Claussen Sophus pesszimista : a művészetet úgy tekinti, mint valami áldozatot, melyért az egyénnek a boldogságát kell cserébe adnia. Pontoppidan Henrik a földművelő osztály életét, küzdelmét és kérdéseit tárgyalja. Egy nagy regényében, a *Szerencsés Péter*-ben — ez magyar nyelven is megjelent — a főalakban, dr. Nathanban, Brandes György ismerhető fel. Gjellerup Károly, ki Pontoppidannal egy évben nyert Nobel-díjat, a német klasszicizmus híve. Arra törekszik, hogy a klasszicizmus szellemét a modern tudomány gondolkozással összeegyeztesse.

Wulff Anna — kinek egyik elbeszélését a *Napkelet* most közli — Brandes Györggyel évekig tartott fenn irodalmi barátságot és Brandes nagy jövőt jósolt Wulffnak. Wulff Annát különösen a gyermek lelkivilága érdekli. Ő azokat a kis tragédiákat szereti megfigyelni, amelyek a gyermek lelkében akkor játszódnak le, mikor a felnőttek világával kerül összeütközésbe. Pesszimista. A szegénység, a testi és lelki degeneráltság problémái teszik komorrá írásait. Kétkedő, mint Brandes ; az életjelenségeket szétboncolja, hogy megvizsgálhassa, mennyi maradandó értékük van. Azonban Wulff skeptícizmusa különbözik Brandesétől. Mert Wulff nem szed szét mindent gúnyos és hideg ésszel, csak akkor boncolgat, ha hitet nem talál. A szívből fakadó, egyszerű, bensőséges hit, ez Wulff szerint a legnagyobb emberi erő. De

ilyen őszinte, üde hitet csak a gyermekeknél fedez fel. És az emberi szenvedések és tragédiák közt ez a hit, mint mindenért kárpótoló isteni szép erő jelenik meg. Wulff Anna tanárnő Kopenhágában és így jól ismeri a gyermeki lelket. Minden novellája valóság, egy szebb, tisztább életért esdeklő gyermeki lélek imája.

Márchis György.

A kultúra lényege.

J. C. Powys : The meaning of culture.

Spengler a civilizációnak a kultúra rovására való előretörésében látja a nyugat hanyatlásának okát, Ortega y Nasset a tömegek előnyomulásában és a középszerűség uralmában ; szerinte a liberalizmus és a technika fejlődése következtében általános alacsonyfokú műveltség alakult ki, mely a tudomány terén részletkutatókat termelt ki magából, kik viszont a dolog természeténél fogva egyoldalúvá váltak.

Ortega szerint az arisztokrácia bűne a középszerűség uralomra jutása, mert hivatottságának érzését elveszítette, elfelejtette, hogy a származás kötelességekkel jár és a helyett, hogy méltón követné az ősök példáját, feléli az erkölcsi tőkét, melyet az elődök gyűjtöttek.

A nagy spanyol essayista találkozik gondolataiban Kayseringgal, aki *Das Spectrum Europas* című művének éppen a magyarokkal foglalkozó fejezetében az arisztokratát állítja be a kultúra hordozójaként, azt az embert nevezvén «arisztokratának», aki egyidejűleg és egyforma erővel igenli a vért és az eszt, akinek belső dualitása sohasem feszül szakadásig, aki nem szenved az élet fájdalmas problémái alatt, akinek a számára alárendelt kérdés az öröm és bánat, valamint az élet és a halál. Az arisztokrata : a tökéletesen kiegyensúlyozott ember.

Ime, a világ mind a három most felsorolt nagy gondolkodója hangsú-

lyozza a kultúra fontosságát és szükségességét voltát.

Mi tehát lényegében a «Kultúra?»

«Az, ami megmarad, miután minden elfelejtettünk, amit megtanultunk» — mondja Powys *The meaning of culture* című művének bevezetésében. A formális műveltség: lelki csiszoltság.

Érdekes és megkapó művének első részében kimerítően foglalkozik az ember legértékesebb tulajdonságának meghatározásával, második részében pedig e tulajdonságnak az élet megnyilvánulásaira gyakorolt hatását vizsgálja. Leírja, miként építi fel a kultúrát a bölcsészet, irodalom, költészet, festészet és a vallás, és milyen hatást gyakorol a kultúra a boldogságra, szeretetre, a társadalmi együttélésre, a természethez való kapcsolatra, általában: az emberi sorsra.

Az író a vallás mellőzésével igyekszik felépíteni művét, azt állítja, hogy a kultúra, lényegének megismertetésével és megkedveltetésével egyensúlyba hozza (?) azokat a lelkeket is, melyekből hiányzik a hit, mert szerinte a hívő lélekben a vallás pótolja a kultúrát, megadva annak nevelő hatását és végcélját: a fenkölt boldogság érzését.

Az út, mely e célhoz vezet, hosszú és fáradalmas. Ott kezdődik, ahol az ember saját énjének öntudatára ébred, felelős bírálja lesz tetteinek és gondolatainak, reáeszékel arra a csodára, hogy él és gondolkodik. «Cogito ergo sum.» A további út az anyagi műveltség csiszoló hatása alatt áll, de a tudás összehalmozása egymagában még nem jelent kultúrát.

Mint mondtuk, az író nem a valást veszi alapul és így a görög műveltség a kiinduló pontja, mivel az a legegyszerűbb, legnemesebb és legközelebb áll a természethez. A természet általában nagy szerepet játszik a kultúrember alakulásában, nemcsak azért, mert annak szépségérzékét teljes mértékben kielégíti, hanem azért is,

mert a kultúrember megtalálhatja benne a magányt, mely föltétlenül szükséges ahhoz, hogy magába merülve kapcsolatba hozhassa legbensőbb énjét a teremtő erővel. A természet megtanít felelteni bennünket s elhiteti velünk, hogy a boldogság mélyebb a fájdalomnál; az, amit mi kultúrának nevezünk, végeredményben nem más, mint «kifinomult szellemi ravaszkodás, mely még a sárkány torkából is minél több szépet és jót igyekszik kiragadni». A kultúrember nemcsak a nyers természetet nézi, mert a meglátás ezer emlékeztetést és vonatkozást ébreszt lelkében, nem maga a teremtmény, hanem az *alkotás művészeté* tölti el bámulattal, örömmel és nyugalommal. Jellegzetes vonása a kultúrembernek az élet napi gondján és baján való felülemelkedés és öntudatos nézetet alkotva, függetlenítés minden kritikától és az úgynevezett «közvéleménytől». A tanult ember szószerint fogadja el a mult és jelen akademikus dogmáit, míg a kultúrember *díszüri* azokat saját lelkületén és azt tartja meg belőle, ami egyéniségének megfelelő. Ismeri önmagát, tisztában van érzelmeivel, de nézeteit nem akarja másra erőltetni, betartván ebben is az udvariasság formáit. Saját bensőjét azonban nem nyitja meg más előtt. «Csak rendkívül kulturált lényeknek adatott meg az a tulajdonság, hogy egyidejűleg tartózkodók és közvetlenek legyenek».

A kultúra célja az, hogy az emberi individualitást megmentse a tömegek előretörő tolongásából, s mint nyugodalmass sziget álljon az örvénylések közepette.

John Cowper Powys érdekesen rajzolja meg a vallástalan kultúrember képét. A vallás mellőzése nehéz feladat volt számára, ezt ő maga is érzi és ismételtlen hangoztatja. Az általa alkotott kép gyenge oldalai is ebben lelik magyarázatukat. «Ideális» emberből hiányzik az a szeretet és melegség,

mely például assisi Szent Ferencet oly vonzóvá teszi. A vallástalan kultúr-ember lehet, hogy bizonyos fokú megelégedést fog érezni az étellel szemben, esetleg nemes érzésű ember is lehet, de nem lesz igazi alkotó, hanem saját lényébe visszamerülő szkeptikus marad.

Lesz egyéni világnézete, ami azonban sohasem válik «diadalmas világnézeté».

Ezen a gyenge és támadható ponton kívül a könyv sok komoly gondolatot ébreszt az olvasóban és sok hűrt pendít meg a lélekben. v. K. J.

A «Napkelet» elbeszélés-pályázata.

Folyóiratunk júliusi számában jeleztük, hogy a *Napkelet* pályázatot ír ki *elbeszélésre*. Ez a nagymultú műfaj a napilapok kurta «tárca-szikkeinek hatása alatt mintha veszíteni kezdene, szerte a világon, súlyából, mondanivalóinak jelentékenységből, formájának tömörségből. A komoly irodalmi folyóiratok feladata, hogy helyet biztosítsanak az írók nem tiszavirág-életre szánt írásainak, a magasabb célkitűzésű, irodalmi becsvággal alkotott szépprózai műveiknek. Ezt tette eddig is a *Napkelet*, most tovább megy e téren és íróink becsvágyát óhajtja e pályázat kiírásával sarkalni. Minden megkötöttség kizárásával, csupán a terjedelmet korlátozva 4-től 20-ig terjedő gépírással oldala, a *Napkelet* pályadíjakat tűz ki elbeszélésre :

I. díj :	300 pengő
II. «	200 «
III. «	100 «

— ezenkívül fenntartja magának a jogot, hogy egyes elbeszéléseket *dicsérettel kitüntetve* a szokásos honorárium ellenében közlésre elfogadjon. Az elbeszélések név nélkül, gépírva, jeligés levél kíséretében küldendőek be *ez év szeptember 30.-áig*. A pályaműveket folyóiratunk szerkesztőbizottsága és meghívott kritikusok bírálják felül. A pályázat eredményét 1934 január 1-én megjelenő számunkban közöljük és a díjakat is ugyanekkor osztjuk ki.

Ingyen «Napkelet»

Folyóiratunk jutalmazni óhajtja azt az állhatatos kitartást, amellyel előfizetőink a «*Napkelet*» mellett nemcsak állanak, de újabb híveket is igyekeznek toborozni a keresztény nemzeti irodalom e nagymultú és harcos orgánusának. Kiadóhivatalunk ezért elhatározta, hogy mindazok, akik *öt új előfizetőt szereznek a «Napkelet»-nek, egy évig teljesen ingyen kapják folyóiratukat*. Hisszük és reméljük, hogy ez az ösztönzés a «*Napkelet*» további, fokozott erősödéséhez fog vezetni és megkönnyíti nagy célkitűzésének megvalósítását a mai válságos nehéz időkben.

A NAPKELET minden közleményeért írója felel.

A szerkesztésért és kiadásért felelős: TORMAY CECILE.

Helyettes szerkesztő: NÉMETH ANTAL.

Stephaneum nyomda r. t. — Felelős: IFJ. KOHL FERENC.